

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy iven; a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden hónapban.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,
Nyiregyháza.

KIADÓHIVATAL:

HORNÝÁNSZKY VIKTOR
hirlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 10 kor., félévre 5 kor., negyedévre 2.50 kor.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM: Előfizetési felhívás. — Változás. *Geduly Henrik*. — Egyetemes püspök és más egyházszerkezeti kérdések. *B. Solymossy Lajos*. — Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk... — Az új egyetemes államsegély felosztása. *r. y.* — Tanügy. Középiskoláinkról. *Nógrádi*. — Tárcza: Zsilinszky Mihálynak. *Petrovics Soma*. — Szemle. — Belélet. — Irodalom. — Pályázat.

Előfizetési felhívás.

F. évi július 1-ével lapunk kiadóhivatali teendőit a szerkesztő vállalván el, az összes, úgy a hátralékban levő, mint kötelezettségeiket teljesített tisztelt előfizetőinket, nemkülönben azon egyéneket és testületeket, a kik lapunk hasábjait hirdetések közlése céljából vették igénybe, arra kérjük, hogy az esedékes előfizetési összegeket és hirdetési díjakat **a mai naptól kezdve alulírottak címére küldjék el.**

Mivel még mindig vannak egyesek, a kik abban a téves nézetben vannak, hogy a lap előfizetési díja egy évre 8 korona és viszont, hogy a „Hivatalos Közlemények“ c. melléklet minden előfizetőnek ingyen jár, tartozunk azzal a felvilágosítással, hogy az előfizetés díja már másfél év óta évi 10 kor. és hogy a „Hivatalos Közlemények“ c. melléklet ingyenküldése a kiadóhivatal részéről csupán az egyházközségekkel szemben kötelező.

Kérjük az előfizetések pontos, lelkiismeretes teljesítését.

NYIREGYHÁZÁN, 1907. június 21.

GEDULY HENRIK,

szerkesztő kiadó.

Változás.

A jövő számmal bezárul az „Evang. Órálló“ és a „Hiv. Közlemények“ egyik periodusa s kezdődik a másik. Változott viszonyok közé jut lapunk. Az az általánosan nyomasztó anyagi helyzet, a mely egyházunk legnemesebb, legideálisabb céljainak kifejtésében annyira útjában áll, reánehazedik anyaegyházunk irodalmi törekvéseire is és már-már létében kezdi fenyegetni az ezek megvalósítására hivatott intézményeket. Ily válságos helyzetbe került a múlt év végén s ily válságos helyzetben tengette át életét a folyó év eddig lezajlott időszakában a mi szeretett lapunk, az „Ev. Órálló“ is. Őszintén

és nyíltan beszélünk. Nincs mit elhallgatnunk. Eddig is bajnak bizonyult a való takargatása. Elmondjuk tehát a száraz tényeket. Az egyházkerületek elnökségei ez év folyamán immár négy ízben tanácskoztak a felől, hogy biztosítsák az „Ev. Órálló“ fennállását! Mert kiderült, hogy a „Hivatalos Közleményekre“ egyházkerületenként folyósított 600—600 kor. segélyösszeg beszámításával is az „Ev. Órálló“ és a „Hivatalos Közlemények“ múlt évi számadását a kiadóhivatal 340 kor., a volt szerkesztő pedig, ki a lap érdekében a múlt év folyamán 17,000 kilométer utat tett meg, több mint 900 korona mindmáig fedezetlen deficittel zárta, úgy, hogy ez utóbbi a több mint 900 kor. kész kiadását sajátjából előlegezte. Ily körülmények között a jelenlegi szerkesztő, kinek a lap érdekében Budapestre történő utazásai következtében kész kiadásai szintén lavinamódra kezdtek növekedni: az egyházkerületek elnökségei előtt kénytelen volt felvetni vagy a laptól való megválás, vagy a lap fentartásának biztosabb alapokra való helyezése gondolatát. Mivel a szerkesztőnek a megoldás előbbi módjára nézve kifejezett óhaját itt nem részletezhető okoknál fogva az egyházkerületek elnökségei teljesíthetőnek nem találták: a másik megoldást kellett választani, vagyis maradjon meg a jelenlegi szerkesztő, de valamelyes radikális eszközzel biztosítsák a lap fennállása. Az erre irányuló módok közül az egyházkerületek elnökségeinek május havában tartott értekezlete leghelyesebbnek találta, ha a jelenlegi szerkesztő egyúttal a kiadótulajdonosi jogokat és kötelezettségeket is átveszi, a lapot Nyiregyháza, olcsóbb díjtételekkel nyomtatja, annak háztartását egyelőre egy féléven át próbaképen, saját felelősségre kezeli; úgy állítja elő, olyan terjedelemben nyomtatja s úgy jelenteti meg, a mint az adott viszonyok között teheti. Természetes, hogy a szerkesztő-kiadónak e rendbeli egyéni felelőssége csak a f. évi július hó elsejével kezdődik, ám mégis, a mennyiben az egész

évre ténylegesen beszolgáltatót 700 kor. előfizetési díj az eddigi kiadóhivatal számlájának kiegyenlítésére lesz szükséges, a hátralékos előfizetők előfizetéseinek beszedésére a mai naptól kezdve viszont az új kiadó hatalmaztatott fel.

Ime, ez a tényállás! Tisztelt olvasóink meggyőződhetnek belőle, hogy alulírottat kizárólag a lap szeretete s a lap fennállásában kifejezést találó egyházi érdek figyelembentartása vezette arra, hogy ezen a multak alapján annyira kockázatosnak mutatkozó vállalatot átvette. S hogy még jobban meggyőződjenek róla, *kötelezőleg* jelenti ki alulírott, hogy a lapot a szerkesztői jogokkal és köteleességekkel együtt az egyházkerületek elnökségei által megbízandó *bármely egyéniségnek bármely pillanatban* kész átadni.

Am ily körülmények között legyen szabad reménylenünk, hogy t. olvasóink és munkatársaink fokozottabb mérvben fogják támogatni az „Evang. Órálló“-t küzdelmes útjában, igyekezni fognak terjeszteni a lapot különösen az igen t. egyházfelügyelő és más világi urak körében, a kiknek végre is kedves feladatuk kell, hogy legyen anyaszentegyházuk törekvéseinek megismerése, és a mi szintén nem utolsó szempont a lap existenciájának kérdésében: mérsékelni fogják igényeiket a lapnak terjedelmében, megjelenése formájában stb.

Lapunk szelleme, iránya ugyanaz marad, a mi volt. Hithű, türelmes szellemben, az anyaszentegyház érdekeinek kitartó szolgálatában, a szeretet evangéliumi törvényének vezérlő útmutatása mellett becsületos lélekkel óhajtunk haladni mind előbbre és előbbre! Ebbeli törekvésünkben legyen velünk az Úr!

Nyiregyháza, 1907. június 20.

Geduly Henrik.

Egyetemes püspök és más egyházszerkezeti kérdések.

Az eszme, az egyetemes püspöki állás rendszeresítésének eszméje világgá röppent s az most úgy látszik a magyarhoni ág. h. evang. egyház tagjait különféle rétegeiben foglalkoztatja.

A négy kerületnek hivatalos közlönye úgylátszik gondoskodik arról, hogy a kérdés el ne aludjék s így folytonos megvitatás tárgyát képezze. Ezen előzményekből biztosra vehető, hogy a kérdés úgy az alsóbb, mint a közép- és felsőfokú gyűléseken tárgyalás és megvitatás alá kerül.

Úgy elméleti, mint gyakorlati oldalról eddig is többszörösen hozzászólott dr. Zsilinszky Mihály kerületi felügyelő, a ki tulajdonképen a kérdést szőnyegre hozta és Poszvék Sándor theol. akad. igazgatótanár.

Az előbbeni inkább világi s gyakorlati oldalával foglalkozott a kérdésnek, utóbbi pedig inkább elméleti s egyházi szempontból. Szerintem azonban egyik sem azon oldalról, a mely oldalról tulajdonképen foglalkozni kell.

Mint tudjuk evang. egyházunk Magyarországon évszázadokon keresztül sok üldözésnek, viszontagságnak és sanyargatásnak volt kitéve, úgyannyira, hogy esodának lehet mondani, hogy a hívek szétszórtnan egymástól elkülönítve állhatatosak, hithűek, tehát protestánsok maradtak. A szétszórtság mindinkább érlelte azon tudatot, hogy egyesülve nagyobb ellentállást tudnának kifejteni s így nagyobb önvédelmet. Az öntudat felébredése megnyilvánult abban, hogy előkelő evang. emberek kezdtek összejöveteleket tartani, melyeken a bajok megszüntetéséről tanácskoztak. Ezen összejövetelnek eleintén barátságos színezetűek voltak, később állandó gyűlésekké alakultak, végre mint a négy egyházkerületnek közös, egyetemes gyűlései szerepeltek.

Az 1758-iki pesti gyűlés már a négy egyházkerület több nevezetesebb ügyéről rendelkezett. Sikeres önvédelem szempontjából nem is lehetett mást üdvösebbnek s hasznosabbnak képzelni, minthogy a magyarhoni evang. egyháznak legyen egy középpontja, melyen az ügyek együttesen tárgyalassanak s a melyből az egyes gyűlések veszély idején erőt merítsenek és a melyet *örsszemnek* tekintsenek.

Midőn Mária Terézia II. Józsefet kormánytársul nevezte ki maga mellé, szabadabb szellem kezdett lengeni a magyar protestantizmus felett. A királyné beleegyezésével létrejött a négy egyházkerület együttes egyetemes gyűlése és az egyetemes felügyelői állás felállítása. Az 1758-ban megválasztott br. Zay Péter egyetemes felügyelői állásában 1774-ben megerősítve lett.

A mint tehát a történelemből — pedig az az élet legjobb tanítómestere — kiolvassuk, az egyetemes felügyelői állás nem annyira az egyházi kormányzat szükségéből lett felállítva, hanem védelmi tekintetkből. És midőn az egyetemes püspöki állás szervezéséről van szó, ebből a szempontból kell kiindulni, hogy az egyetemes felügyelő mellett, mint *örsszem* mellett szükség van-e egy egyetemes püspökre? A paritás igen alárendelt kérdés lehet csak.

Szerintem sem egyházi sem igazgatási szempontból egyetemes püspökre szükség nincs, már csak azon egy okból sem, hogy az állás rendszeresítésével egyházunk nagyon is hierarchikus színezetet nyerne. Az egyetemes püspöknek legelső és legfőbb kötelessége az lehetne, hogy az egyházkerületi püspököket hivatásuk gyakorlatában ellenőrizze és irányítsa.

Szükség van erre?!?

Az ellenőrzés már azért is felesleges, mert fel kell tételoznünk, hogy minden kerületnek olyan püspöke van, a ki a saját kezdeményezéséből, egyháza szeretetéből, legkiváltképen azonban lelkiismeretességéből kifolyólag azon van, hogy kerületében „mindenek ékesen és jó rendben legyenek“ I. Kor. XIV. 40; másrészt pedig felesleges azért, mert általa a kerületi püspöki állás hivata-

lában degradáltatnék, és a hivatali rangfokozatban ismét egy fokkal több volna, minek folytán az egyéni felelősség érzete esökkennék. A tapasztalat mutatja azt minden téren, hogy mennél több a rangfokozat, annál kisebb az egyes hivatali fokozatok felelősség érzete és így ügybuzgósága. De meg az egyházkerületi gyűlés eléggé ellenőrzi, illetőleg jobban ellenőrizheti a kerületi püspökök működését, mint bárki más.

Irányítás szempontjából felesleges az egyetemes püspöki állás, hisz ott az egyetemes gyűlés, a melyen az egyházkerületek kiküldöttei összegyűlvén, együtt állapítják meg az elveket, melyek szerint az egyház ügyei intéztessenek.

Ezek előrebocsátása után vissza kell térnünk azon kiinduló pontra, a mely az egyetemes felügyelői állás létesítését indokolta s kimagyarázni, tulajdonképen mire van szükség? Mert, hogy valamire szükség van, azt érezzük mindnyájan, csak még helyes öntudatra nem jutottunk és gondolataink a célszerű alakot nem öltötték fel.

Térjünk vissza elődjeink álláspontjára és ha a legközelebbi időben egyházalkotmányunkat felülvizsgálat alá vesszük, az egyetemes felügyelőre vonatkozó szakaszokat oly irányban módosítsuk, a mely irány nagyobb részben megfelel a másfélszáz évvel ezelőtt megnyilvánult szükségességnek már csak azért is, mert újabb időkben is apródonkint nagyon szomorú tapasztalatokat szerzünk, természetesen tekintetbe kell vennünk s figyelemre kell méltatnunk a szakaszok megalkotásánál azon körülményt is, hogy az idők és viszonyok alakultával az egyetemes felügyelő állásra, igazgatási és felügyeleti szempontból újabb terhek nehezedtek.

Jelenlegi E. A. §§-ai szerint az egyetemes egyház egyházi és iskolai felügyelője kormányozza és képviseli az egyházat, egyik elnöke az egyetemes közgyűlésnek és hatásköre rendeletileg lesz!!? meghatározva; eljárásáról és az egyetemes egyház életében felmerülő nevezetesebb mozzanatokról évenként jelentést tesz.

Az egyetemes felügyelőt az egyetemes közgyűlés felelkesíti és hivatalába iktatja, megválasztását a kormányval tudatja.

A mit itt látunk az egyetemes egyházi felügyelőről egy törvényben, úgy hiszem, ez edes kevés. Egy ország egy oly tekintélyes egyházának, mint a milyen a magyarhoni ág. h. ev. egyház felügyelőjéről egy törvényben így rövidesen intézkedni és hatáskörét szabályrendeletileg akarni megállapítani, legalább is nem felel meg az állás méltóságának.

A megalkotandó új törvényben az állás kimagaslóbb körvonalozását kérjük, kidomborításával annak, hogy az egyetemes felügyelő az egyetemes egyháznak *országos*, az egyetemes egyház vagyonának kezelője és hogy ő az a központ illetőleg közvetítő, a kinek kezében az egyház szükségletei úgy anyagi, mint erkölcsi téren összefutnak oly célból, hogy onnét az államkormányzathoz és más nagy testületekhez továbbittassanak, hogy az egyetemes felügyelő legyen az a közeg, a ki meghúzza a vész-

harangot akkor, ha az ev. egyház bármely ügye veszélyben forog.

A kormányzás és az egyház képviselete majdnem másodrangú kérdés, arra ott vannak a kerületi elnökségek.

Mióta az egyetemes egyházi felügyelői állás szervezve van, mindig kiváló és jómódú, előkelő emberekkel szoktuk azt betölteni, a kiknek állásuknál fogva a felügyelői állással járó teendők mellérendelt foglalkozást nyújtanak, a dolog természeténél fogva olyanokkal, a kik egy bizonyos fokig hivatásuk betöltésében szívesen hoznak anyagi áldozatot is. Azonban ma már nem hozhatják meg azt az anyagi áldozatot, a mivel az állás betöltése jár és ha támogatásért nem is fordulnak senkihez, a dolgok elintézésében bizonyos mulasztások és elmaradások mégis észlelhetők.

Nézetem szerint az egyetemes felügyelői állás hatáskörének előbb hangsúlyozott újabb megállapítása alkalomával az egyetemes felügyelő segítségére egy rendszeres egyházi hivatalról kell gondoskodnunk, a mely az egyetemes felügyelő helyett a fizikai munkát elvégzi, az egyház feletti örködés és a vagyon felügyelete és a közvetítés munkájában neki mindenkor rendelkezésére álljon.

Ép ezért az egyetemes aljegyzői, ügyészi, ellenőri állásokat mellőzve, rendszeresítsünk egy egyetemes egyházi hivatalt, élén egy egyetemes jegyzővel, a ki jogász téren kiváló gyakorlati képességgel bír, válasszunk egyetemes pénztárost, egyetemes levéltárnokot, a kik együttesen a számvitelt is vezetik, a kik élethossziglan választatnak, rendes hivatalnokok s csakis fegyelmi úton mozdíthatók el. Az egyetemes iroda felülvizsgálatára választassék évről-évre egy ellenőrző bizottság.

Ezen felfogásnak megfelelően volna az egyetemes közgyűlés hatásköre is átdolgozandó.

A megkezdett kérdés tárgyalását egyidőre befejeztem volna, azonban nem hallgathatom el azon nézetemet, hogy egész egyházalkotmányunk úgy gyakorlati, mint jogikai és elvi tekintetéből a legbehatóbb felülvizsgálatra és módosításra szorul, így tehát újból alkotandó. Apateleki, 1907. május hó 26-án.

B. Solymossy Lajos,
az apateleki egyház felügyelője.

Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk...

1906-ban „Magyar Szó“ hasábjain, nevezetesen április hó valamelyik számában „Fekete lovagok“ című cikk jelent meg. Ebben a szerző szóvá tette a Nyiregyháza akkor prédikáló jezsuitának a beszédeit és a rómkath. egyháznak a hálátlanságát a protestáns Nyiregyháza városával szemben; a hálátlanságot látva épen abban, hogy a r. k. plébános megengedte, hogy az ott prédikáló jezsuita izgasson. Ennek válaszul az „Alkotmány“-ban jelent meg egy ellencikkecske, inkább néhány rövid sorocska, de az is elég volt, hogy lelkebben azok egy kitörülhetetlen nyomot hagyjanak. Nem is annyira a sorok, mint inkább egy szócska az, melyik oly nagyon

bevésődött bensőmbé és meg vagyok róla győződve, hogy annak az egy szócskának a súlyát minden protestáns ember érezte.

Ez a szócska pedig „tehetetlen“.

A szégyen, a megalázás pirja futott arcomba, mert tehetetlenséggel vádolta az ellencikkíró a protestantizmust. A tehetlenség érzetéből fakadónak mondotta a „Fekete lovagok“ írójának a szavait is.

Nem szépitgetem a dolgot és bár önmegtágadásomba kerül, de mégis azt mondom, minden jel arra mutat, mintha kezünk meg volna kötve, nyelvünk mintha meg-némult volna, mintha csak egy szólam volna az apostol mondása, nem szégyenlem Krisztus evangéliomát, mert erő az minden hívőnek az üdvösségére! Ezen erőt sehol nem lehet érezni az evangéliumi keresztyén egyház mezején. Mit nem teszünk az ellenfél szervezkedésével szemben.

Senkit nem vádolok, senkire nem vetek követ, mert hiszen az evangéliumi keresztyén protestantizmusnak nincsen is érdekében annyira szervezkedni, mint a klerikalizmusnak, mert az evangéliumi ker. elvek a világ elvévé lettek, azokat a történet pragmatikai fejlődése önmagától megvalósítja és önmagától megsemmisíti a klerikalizmus létezőit. A klerikalizmus szervezkedése, bár olykor-olykor magasra lobbantja fel a lángot, de ismét elalszik, sziporkázik, mint a kialváshoz közeledő mécsnek a lángja. Az oroszlán alszik, de azért mégis mindenki fél erejétől.

Nem következik azonban, hogy mink is aludjunk. És aludnunk nem szabad akkor, ha bántanak, ha legnagyobb rágalmakat szórnak ránk. Ha az ember akkor is alszik, a mikor becsületébe gázolnak, ha a reá szórt rágalmakat némán tűri, akkor vagy tényleg tehetetlen, vagy pedig olyannyira eltekint a rágalmazónak a feje fölött, hogy számba sem veszi, nem azért, mert tudja, hogy a rágalmazó mindenki előtt önmagát sározza be.

Ezen két lehetőség közül melyiket lehet alkalmazni a hazai evangéliumi keresztyén protestantizmusra akkor, ha egy a világi törvény által a legszigorúbban védett s a hívők szemében szentség fényében álló helyről megrálmazzák azt? Azt hiszem, hogy a két lehetőség közül egyiket sem lehet alkalmazni. Nem tehetetlen, de nem is nézhet el a r. k. egyház vezetőségének a feje fölött akkor, ha a szószékről a kath. hívek megtévesztésére és a gyűlöletnek felszítására az evangélikus protestáns keresztyének ellen megrálmazzák az ev. keresztyén-séget. Nem lehet a feje fölött eltekinteni, mert hiszen a r. kath. egyháznak a fejei törvényhozók, azért velük szemben, ha a kebelükben csaknem hivatalosan bárki is rágalmaz, teljes elégtételt kell kérni.

Hogy pedig az ev. keresztyének fejére rágalmak szórattak, ezt fölösleges bizonyítani. Ezt eléggé megvilágította az „Egyetértés“ május hó 26. számában megjelent „Jezsuita prédikációk: Kérem Magyarország hercegprimásához“ című cikk. A hamisítók, a pogányok legveszedelmesebb emberei közé állítja az ev. keresztyéneket a jezsuita. Ezt nem szabad szó nélkül hagyni, hanem tárgyalni kell egyházmegyei, kerületi és egyetemes gyűlésen és átiratot intézni a vallásügyi miniszteriumhoz, mire

hajlandó, hogy az evangélikus keresztyéneknek adjon teljes elégtételt. Szigorúan kérni kell az illető jezsuita megbüntetését, s egyszersmindenkorra eltiltását a prédikálástól.

Az elégtételnek kéréséről s a módozatoknak megállapításáról nem szólok többet, de még sem fölösleges azon megjegyzés, miután az evangélikusok éppen úgy rágalmaztatnak, mint az ev. reformátusok és az unitáriusok, bár az utóbbiak a dogmatikai felfogásban messze esnek tőlünk, mégis az elégtétel kérésében együttesen kellene eljárni. Ezzel kapcsolatban talán nem fölösleges az a megjegyzés sem, hogy nem volna rossz külön és figyelemmel kísérni a jezsuiták működését, prédikálását és így türtöztetni őket, ha önként nem türtöztetik magukat.

Ha esetleg szükségesek volnának az eredeti beszédek, bárkinek is rendelkezésére szívesen bocsátom. A beszédek gyorsirással irattak le ott a templomban, a mint elmondotta őket a jezsuita.

Az a vakmerő hang, a melyen prédikált a jezsuita és a mely szellemben általában működnek a jezsuiták, csak úgy lehetséges, ha semmi mozgalom nem történik, ha a legnagyobb rágalmakért nem éri utól őket a törvény sújtoló hatalma. Erő az evangéliom, szó sincs róla, nemcsak olyan értelemben, hogy örök, elévülhetetlen, mindenkor a frissesség erejében feltűnő igazságokat tartalmaz, hanem úgyis, hogy a ki annak szellemében véd és harcol, annak okvetlenül kell győznie, ha előbb nem, úgy később. A „később“ már nincsen, mert hiszen éppen a r. katolikus józan gondolkodású hívek előkelők és nem előkelők voltak azok, a kik kezét fogva az evangéliomban nyilvánuló megvilágosító erővel, ők voltak, a kik hozzájárultak, sőt egyenesen harcoltak az 1848. XX. t.-c. és a legutóbb életbelépett valláspolitikai törvények mellett és ezren meg ezren vannak olyanok, a kik sem dogmatikailag nincsenek egy állásponton a r. kath. hivatalos egyházzal és nem is helyeslik annak ultramontán ügy társadalmi, valamint nemzetpolitika terén való mozgolódását, azért ezen állásfoglalás legyen az első lépés a felébredéshez, mely hivatva van jótékonyan hatni nemcsak általában az evang. keresztyén protestantizmusra, hanem a nemzet belső életére is. Isten velünk van, de ha nem gyakoroljuk az Isten lényegéből folyó és bennünk élő örök erőt, akkor az is elerőtlenedik és nincsen mit várunk sem Istentől, sem magunktól, mert akkor ő nincsen velünk, és ha ő nincsen velünk, akkor mindenki ellenünk.

Az új egyetemes államsegély felosztása.

Az „Óralló“ május 26-iki számában közöltetett az egyetemes pénzügyi bizottság egyhangú indítványa az új államsegély felosztására vonatkozólag, melynek tárgyalására a kerületek felszólítottak oly célból, hogy a folyó évi egyetemes gyűlésen határozat hozathassék.

A kerületek elnöksége valószínűleg az egyház-

megyékkal is közölte ezen indítványt, kikérvén azok nézetét, melyekből a kerület határozati javaslata alakul

Azért, mielőtt még az egyházmegyék gyülekezzenek, hogy az egyetemes bizottság indítványát ajánljam és azt számokban is határozottan kidomborítsam, írom e sorokat.

Az egyetemes bizottság indítványa szerint az új államsegély 70%-a fordítassék az egyházak terhei könnyítésére.

Ezen terhek számokban kifejezve olvashatók az egyházegyetem által a miniszteriumhoz felterjesztett, az 1902/3 évben beküldött Bevallásokból egybeállított kimutatásban, mely minden kerületnek megküldetett.

Ezen kimutatás szerint ahhoz, hogy az egyház-községek által viselt, állami adójuk 50%-át túlhaladó terhei az államsegélyből pótolhatók legyenek, szükséges 197,341 korona. Ezen összeg megfelel az új államsegély 66%-ának.

Nem szükséges, hogy a szó szoros értelmében a 70%-hoz ragaszkodjunk, megközelíti ezt a fenti összeg. Könnyű ugyanis a 301,200 koronának 70%-át kiszámítani, de nagyon nehéz az összeget elosztani, heteket igénylő számításba kerülne, hogy az 50%-on felül még egy vagy két %-nyi könnyebbitést hozó egyházankénti kimutatás elkészíttessék. Maradna az új államsegély nem 30, de 34%-ka.

Kérjük ebből 50,000 koronát az egyetemes nyugdíjintézet számára. Ezen összegből, melyhez két éven át még ilyen jön, ha nem is építhetjük fel szilárd anyagból a tavál óta rajzolt fellegvárakat, még is várakozásaink fele terjeszhető lesz.

A még fenmaradó körülbelül 52,000 korona közigazgatási célokra fordítandó.

Az egyetemes pénzügyi bizottság maga több esetben ráutalt az államsegélyre, melyből több egyetemes jellegű ügy életet ölthetne. Van a nevezettekén kívül más is, még pedig jó sok, a mire segély kell.

Azért az egyházegyetem közigazgatási szükségleteire 12,000 koronát szánék, 40,000 korona pedig a kerületeknek volna kiutalványozandó 1908 január hóban akkép, hogy minden kerület 10,000 koronában részesüljön közigazgatási célokra.

A kerületek mire fordítják, az az ő dolguk, minden kerületnek meg van a maga baja vagy külön édes, gyenge gyermeke. Az idei kerületi gyűlések a várható összegeket még el nem oszthatják, csakis az egyetemes gyűlésen hozott határozat után ismerik a nekik kijáró összeget, melynek elosztására az 1908-iki kerületi gyűlés hivatott.

Ezekre felhívom az egyházmegyék és kerületek figyelmét, kérvén őket, hogy lehetőleg ily értelmű határozati indítványt hozzanak.

Meg vagyok győződve arról, hogy valamennyi egyházkerület egyetért abban, hogy az egyházak terheinek könnyítésére megszavazott összegek mindaddig az egyetemes pénztárban megőrizendők és csak akkor szétosztandók, ha az új államsegély törvény által biztosítva lesz.

r. y.

TANÜGY.

Középiszkoláinkról.

Eddigi elfoglaltságom miatt csak most adhatok választ a „Középiszkoláink“ c. cikkemre megjelent feleletre. (L. „Evagélikus Órálló“ 1907, 1—2. szám 9. oldal.) Mindenekelőtt kijelentem, hogy a mi kedves „Evagélikus Órállónk“ olvasó közönségét nem tartom szellemileg oly alacsony fokon állónak, hogy válaszómban személyt sértsek vagy támadjak, mert ez igazán oly kicsinyes és tapintatlan dolog volna, a mi egy magas színvonalon álló lap szellemével, a milyennek tartom az „Evagélikus Órállót“ is, semmiképen össze nem egyeztethető.

Az első szó, mely ajkamra jő, az öröm szava. Hál' Istennek megtörött a jég! Úgy látszik, középiszkoláink szakavatott „tanfiai“ s már hivatalból is pedagógusainak tisztes gárdája lassan-lassan fel fog vonulni az „Evagélikus Órálló“ hasábjain s a hosszú idők tapasztalatait, melyekkel rendelkeznek a nevelés terén, nemcsak egymásnak mondják el majd ezután a tanári értekezleteken, hanem védekezve, vagy támadva, vagy új anyagot hozva felszínre, megismertetik azokkal a gyakorlatilag már vagy még nem működő, de szívvvel-lélekkel egyházukon csüggő laikusokat és az e téren vezető férfiakat is. Örülöm kellett tehát, a midőn dr. Paulovics J. tanár úrnak „Középiszkoláink“ c. cikkemre adott feleletéről tudomást szereztem. Hisz oly nagy a közöny — még a hivatalos egyházi személyek nagy részénél is — egyházunk ügyei iránt, hogy a felelet valóságos oázis a sivár pusztaságban, mely biztatólag int felénk s azzal a reménnyel kecsesget, hogy a példa követésre fog találni az ev. középiszkolai tanárok körében. (De hihetőleg más irányban!) A közöny érthetetlen, mert hisz épen protestáns egyházunk egyik legszebb elve a szabad kutatás, véleménynyilvánítás: a szellemi erőknél küzdése, hogy az eszmék izzó kohójából előkerüljön azután a nemes, az igazi; hogy egy kérdést több oldalról megvilágítva tisztábban lássunk, hogy leszűrődjék az igazság, mely tőkét fogja képezni a jövő nemzedéknek. Igen! vitatkozni, küzdeni, de mindég komolyan, mindég a dolog lényegét s a célt tartva szem előtt! Ezt, vagy amazt megírom, de nem azért, hogy okatlanul, sértő hangon támadjak személyt, mert ez kicsinyes dolog, hanem, hogy hozzájáruljak a kérdés tisztázásához, esetleg felvilágosítást adjak, de mindég tárgyilagosan s művelt egyénhez illő komoly hangon. („Dönts meg a véleményed, de a személyt ne bánts! — La Fontaine.)

A milyen nagy volt az első örömem, — a már említett okoknál fogva — ép oly nagy volt csalódásom. Egy komoly, középiszkoláink állapotát megvilágító, állításaimat objektíve cáfoló felelet helyett, egy kicsinyes, személyt támadó, a dolog lényegét meg sem érintő közlemény áll előttem, mely alighanem cikkem komoly átolvasása nélkül valamelyik tízpercben látott napvilágot.

Egy komolyan gondolkozó ember sem olvashat ki „Középiszkoláink“ című cikkemből személyi sértést vagy támadást. A legnagyobb általánosságban mozog: az össze-

gyűjtött adatok alapján vonván le az eredményt, de mindég távol állva a személyeskedéstől. Honnan hát a feleletet író úrnak a szenvedélytől izzó hangja? Bizonyára volt igazság cikkemben, mert az már általános pszichológiai jelenség, hogy ha gyengéimet tárják fel, akkor haragszom s támadok leginkább.

Egészen véletlen volt a selmebányai liceum adatainak felhasználása, mert annak pontos igazgatója (a növendékek stat. adatait) s efőrusa (az élelmező adatait) a legminuciózusabban, az utolsó fillérig számították ki a tételleket. Bármely intézet számadását (egy-kettő kivételével) vehettem volna alapul, az eredmény semmit sem változna, sőt tizenhat gimnáziumunk közt, pl. a tanulók vallását tekintve, öt még szomorúbb képet mutat, mint Selmebánya. Nem változna mondom semmit, mert a dolog a következőképen áll. Az összes ev. középiskolákba 5214 növendék jár, ezek közt pedig ev. vallású csak 2136, a mi 41%-nak felel meg. Nos, hát ez olyan dolog, a mi felett méltán lehet gondolkodni! Kerestem az okokat, egy-néhányra rá is mutattam, lehet, hogy van még sok más, fontosabb is azoknál, de épen az volt a célom, hogy másoknak hozzászólása útján megvilágíttatnék a dolog. Mert az a körülmény, hogy ev. középiskoláinkban a tanulóknak körülbelül csak $\frac{2}{5}$ része ev. vallású, míg a többi része más vallású, a kérdések egész sorát állítja elénk! Hisz tulajdonképen középiskoláink jelenleg nem annyira egyházunk, mint inkább a más vallásúak érdekét szolgálják. Ez lehet kulturális és nemzeti szempontból nagy fontosságú munka, de ezt — azon tanulók kiképzését, a kiknek nincs saját felekezeti iskolájuk vagy a kik felekezeti iskolájukból kiszorultak — épen ezért végezze az állam. Mert az ev. középiskoláknak, mint felekezeti középiskoláknak nem lehet más céljuk, mint, hogy elsősorban épen az ev. vallású tanulókat tanítsák és neveljék. Nos és így felmerül az a kérdés is, hogy szükségünk van-e nekünk evangélikusoknak mind a 16 ev. középiskolára? Ha egyszer nincs annyi ev. tanuló, mint a mennyit e 16 középiskola be tudna fogadni, nem volna-e helyesebb a 16 középiskola helyett mondjuk kerületenkint csak kettőt-kettőt, vagyis összesen csak nyolcat fenntartani? De ezeket azután tisztán egyházi forrásból, hogy valóban ev. felekezeti gimnáziumok lehessenek (a mi alatt azonban nem értem azt, hogy a tárgyak felekezeti szempontból tárgyaltassanak, mert a tudomány nem lehet egy felekezetenek sem monopoliuma; hanem, hogy az egyház tagjainak megingathatatlan protestáns szellemben való neveléséről úgy gondoskodhassék, a mint azt a legcélszerűbbnek gondolja), menten azon állami befolyástól és korlátozástól, a mely az államsegéllyel együtt jár!? Ennek a keresztülvitele, úgy hiszem, nem is ütköznék nagy nehézségekbe. Mostani 16 középiskolánk közül minden egyes kerület a neki legmegfelelőbb helyen, melyek egyrészt a kerületek középpontjában vannak, másrészt pedig az ev. tanulók nagy számánál fogva már jelenleg is kiemelkednek, megtartana kettőt-kettőt. Nyolcat át lehetne adni az államnak, még pedig a következő kikötéssel. Ezen középiskolákra nézve a jövőben megszűnne

minden egyházi segély; átadatnék az épület s az alapok közül azok, a melyek helyhez vannak kötve. Viszont az állam átvenné az összes tanerőket és kötelezőleg kijelentené, hogy a jövőben is csak ev. vallású tanárokat fog ezen középiskolákhoz kinevezni. Egyébként a felügyelet, vezetés stb. olyan volna, mint az állami középiskolákban. Ezen feltételeket az állam valószínűleg elfogadná, a mint megtette azt nem egy elemi iskolánknál, másrészt e nyolc középiskola az ev. tanárokkal bizonyára az állam kezében is teljesítene egyházunkkal szemben annyit, mint a mennyit a jelenben fennálló középiskoláink.

Első cikkemben (I. Ev. Órálló 1906. év 50—51. sz.) középiskoláink sebeinek orvoslásánál nem e „radikális kúrára“ mutattam rá, hanem sokkal enyhébbre, nevezetesen a más vallású tanulók tandíjának felemelésére, kedvezményeiknek megszüntetésére, s a mi ezzel együtt jár, ev. növendékeink tandíjának leszállítására és nagyobb kedvezményekben való részesítésére; de főképen a tanárképzés reformjának szükségességére; hogy ev. tanulóink ez által tanulmányaikat egyrészt minél kevesebb anyagi gond mellett folytathassák, másrészt az egyház hasznos és törhetetlen hűségű tagjaivá legyenek nevelhetők. És ha a fenti „radikális kúrát“ az illetékes körök nem is vinnék keresztül, (pedig csak így lehetne gyökeresen orvosolni középiskoláink bajait) gimnáziumaink sebeinek az utóbbi módon való gyógyítása elkerülhetetlen, mert a jelen alakjukban való fentartásuknak értelme kevés. Mindezt az első alkalommal bővebben fejtegettem. Ismétlésekbe bocsájtkozni nem akarok. Mivel azonban dr. Paulovits I. úr egynémely lényegtelen és az egészségtől mintegy kiszakított dologra megjegyzéseket tett, erre válaszolok.

Ami első sorban is a fentartó testületnek az intézet költségeihez való hozzájárulását illeti, nos megmondom, honnét vettem az adatokat. Minden államsegélyes gimnázium, tehát a selmebányai is minden iskolai év végén felterjeszti számadásait a miniszteriumhoz: nekem a selmebányai liceumnak a mult iskolai év végén felterjesztett számadásai szolgáltak alapul. Magam is értetlennek tartanám, hogy egy középiskolai számadásban tanítóképezdei adatok szerepeljenek (1800 kor.). No, de ha el is ejtjük e tételt, akkor sem változik állításomnak alapigazsága, hogy t. i. a fentartó testületeknek a selmebányai, de beszéljünk általánosságban, minden egyes középiskolánk ev. vallású tanulói nevelési többletbe kerülnek. Hogy tehát általános keretben mozogjunk: a 16 ev. középiskola költségeihez a fentartó testületek évente 129,322 kor. összeggel járulnak. (I. 1906. évi egyet. gyűlési jegyzőkv.) Az egyháznak ezen segély nyújtásával — és ez nem csürés-esavarás — kétségtelen az az intenciója, hogy fiai ev. szellemben, ev. középiskolákban neveltessenek. Mert tessék elhinni, ha nem ez volna a cél, ev. középiskolákra szükség nem volna! Az egyházi fentartó testület nem hiszem, hogy oly nagy zsáknak értelmezné a prot. szabadelvűséget, melybe a más vallású növendékeknek áldozatok árán való kiképzése is bele volna tömhető. Szóval az áldozatokat saját fiaiért s nem

a más vallásúakért hozza. Nos, és akkor helyes alapon áll számításom, a midőn azt mondom, hogy egy ev. növendék a fentartó testületnek évente átlag 129322:2136 = 60 K többletet okoz. Ez eléggé bizonyítja azt, hogy a midőn a selmecbányai körülményeket vettem számításba, az alapigazságban a legkevésbé sem tévedtem, mert első alkalommal is ennyit jelöltem meg nevelési többlettül, úgy hogy épen találó volt választásom a selmecbányai intézet adatainak felhasználásakor, mert Selmecbánya a két szélsőségtől távol van s a mint a fenti számítás igazolja, az általános képet tünteti fel.

Ezen nevelési többletet, a mint már említettem is az első alkalommal, kifogásolnom a legkevésbé sem lehetne, ha ifjaink megkapnák azt a prot. szellemű nevelést, a melyet a fentartó testület az áldozatok révén méltán megkívánhat. Hegy mennyiben nélkülözik e nevelést tanulóink, azt elmondtam első cikkemben, most csak ráutalok. De igenis kifogásolnom kell azt, hogy ezen nevelési többletet nem térítik meg a más vallású tanulók, egyenlő tandíjat fizetvén az ev. növendékekkel. Mert hogy ők is többre kerülnek, mint amennyi tandíjat fizetnek, még pedig a viszonylagos számítás alapján legalább annyival, mint amennyivel az ev. növendékek, azt megdönteni nem lehet. Igaz, hogy a gyakorlatban tulajdonképpen az ő utánuk járó többlet is megterül az államsegélyből, vagy más módon, ámde ez nem jogos, mert az államsegélyt nem a más vallású tanulók után kapják ev. intézeteink. De még inkább kifogásolható az a tény, hogy nemcsak hogy nem fizetnek nagyobb tandíjat, hanem még tandíj elengedésben is részesülnek, gyakran az ev. tanulók rovására, pedig a fenntartó testületnek nem lehet más az intenciója, minthogy egyházunk fiait minél kevesebb anyagi gond mellett nyerjék kiképzetésüket. Jelenleg tehát középiskoláink e téren épen ellenkező úton járnak, mint a milyeneken kellene járniuk. Azt nem mondom én sem, hogy már most minden ev. tanuló: szegény és kevésbé az, szorgalmas és hanyag egyaránt kedvezményben részesüljön. De az már még sem járja, hogy például egy különben szegény, szorgalmas ev. tanuló, mert talán egy-két jóval vagy jelessel kevesebbje van, mint egy más vallású növendéknek, ez utóbbi előnyére háttérbe szoruljon s esetleg, mivel betelt a %-ék, egyáltalában ne részesüljön tandíj elengedésben, vagy más kedvezményben. Persze dr. Paulovits úr ebben türelmetlenséget, gyűlölködést, haszonlesést lát s igazságnak, méltányosságnak és szeretetnek mondja azt, hogy a másvallású növendékek felekezeti középiskoláinkban teljesen olyan megítélés alá esnek, mint az ev. tanulók. Szép elv a szeretet. A keresztyenség fő jellemvonása, de egyházszeretetet nem mennék Dr. P. úrhoz tanulni! Mert gondolkozzunk csak egy kicsit. Hisz a feleletet író úrnak, ha a consequentiákat levonja magára nézve, tulajdonképpen kozmopolitának kellene lennie, mert hisz ez is az egész emberiséget magába foglaló szeretet alapján áll és nem ismeri a nemzeti korlátokat. De úgy tudom, nem az, mert nem is lehet, hiszen az ember meg van határozva, kifejezője

annak a kornak, a melyben él, számolnia kell az adott körülményekkel! Talán lesz idő, a midőn a nemzeti korlátok ledőlnek, és a szeretet az egész emberiséget magába foglalja. Ám a jelen időben, a midőn a nemzeti érzés mindenütt oly erős, erről beszélni nem lehet, sőt hazafiatlanság. Nos a milyen a viszony a nemzetek, olyan a viszony jelenleg az egyházak között is. Igaz, hogy az volna az ideális keresztyenség, ha nem lenne különbség ember és ember közt, hiszen egy célunk, egy országnak örökösei, egy mennyei Atyának gyermekei, egymásközt testvérek vagyunk. Ám jelenleg, a midőn oly élesen vannak az egyházak egymástól elhatárolva, mintegy ellentétesen Pál apostol azon mondásával, hogy „Mindenekkel jót tegyünk, kiváltképpen pedig a mi hitünknek cselédivel“ (Gal. 6₁₀), és a szeretetet a más vallásúakkal szemben úgy gyakorolni, hogy utunkban elgázoljuk a mi egyházunk tagjait, „a mi hitünknek cselédeit“, ez nem protestáns türelem, hanem igenis gyámoltalanság, sőt a legnagyobb mértékben egyháziatlanság. („Ha valaki az övéiről és főképpen az ő háznépéről gondot nem visel, az a hitet megtagadta és a hitetlennél alább való“ I. Tim 58).

(Vége köv.)

TÁRCA.

Zsilinszky Mihálynak.

(„A Luthertársaság ev. könyvkereskedése“ megnyitásakor kibocsátott lelkes felhívó szövegére.)*

*Bolt-megnyitást hirdetsz, kegyelmes Barátom!
Merész egy ember vagy, azt az egyet látom.
Nem félsz, hogy Rád szárad: boltos lett belőle. . . .
Az Excellenciás halad még előbbre ?
Áldjon meg az Isten szívünk szerint Téged,
Te szentegyházadért rajongó nagy lélek!*

*Bolt-megnyitást hirdetsz — könyvek fenn a polcon —
Hogy Társaságunkra ez is áldást hozzon;
Krisztus tudománya, örök igazsága.
Hogy e könyvek útján virágzását lássa;
Nagy Lutherünk a mit dicsőséggel kezdett:
Millióknak nyújtson vigasztalást, enyhét.*

*Bolt-megnyitást hirdetsz, a jelszó kiadva:
„Egyesülésben van az erő hatalma!“
Egy cél, egy akarat, egy eszme a hol van
S ezek kebelében a szív összedobban:
Isten van ott s művel csodát ma is velünk,
Ördög, pokol haddal törjön bár ellenünk.*

*Bolt-megnyitást hirdetsz, megnyílt az ajtaja,
Nem földi nyereség a cégér julalma,
Hilbuzgóság Neked jó szolgálatodra
S a népművelődés beh vihetné sokra,
Ha felbuzdulnánk már tette valahára,
Letűnt fényes multunk feltámasztására*

* * *

* Az „Alföldi Ellenzék“ f. évi 114-ik számából vesszük át az aktuálitást. Szerk.

*Bolt-megnyitást hirdetsz, kegyelmes Barátom!
Merész egy ember vagy, azt az egyet látom.
Nem félsz, hogy Rád szárad: boltos lett belőle.....
Az Excellenciás halad még előbbre.....?
Áldjon meg az Isten szívünk szerint Téged,
Köszöntünk, ünneplünk, Te áldott nagy lélek.*

(Szentés.)

Petrovics Soma.

SZEMLÉ.

„Katholicizmus és protestantizmus“.

Harnack berlini egyetemi theol. tanár, az illusztris prot. dogma- és egyháztörténetíró f. évi január 27-ikén a berlini tudományegyetem császárünnepén nagyhatású előadást tartott a katholicizmus és protestantizmus egymáshoz való tudományos theologiai viszonyáról és egymáshoz való közeledéséről, mely egész terjedelemben a „Preuss. Jahrbücher“ febr. füzetében jelent meg s ugy kath., mint prot. részről különfélekep kommentáltatott. Az előadásnak főleg azt a szerintünk is helyes tételét támadták, a mely szerint a két vallásfelekezet tudományos és vallásos közeledésének egyik legnagyobb akadály a „a vallásnak és a politikának végzetes összezavarása“.

Az ultramontán „Schlesische Volksztg“ rögtön sietett kijelenteni, hogy Harnack vallásos egységének és egységesítésének útja Németországban utópia. Természetes, hogy „utópia“ annak a csalatkozhatlan pápás tantekintélynek és ujscholasztikus theológiájának az álláspontján, a melynek elve szerint „a dogma korigálja a történetet“ s „a tradíció én (már t. i. a pápakirály) vagyok“. Az ilyen Janssen-féle történetírás máig sem tette jóvá a Lutherre, a reformációra és Gusztáv Adolfrá vonatkozó „történeti hazugságokat“.

De tárgyilagosabb hangok is voltak hallhatók Harnack beszédjének megjelenése alkalmából kath. és prot. részről egyaránt. Így a „Köln. Volksztg“ dicsérettel emlékszik meg Harnack előadásának tudatos tárgyilagosságáról s előkelő békés hangjáról s a maga részéről is hangoztatja, hogy a vallási fejlődés gondolatát ma már a kath. theológiában is elismerik és igazat ad Harnacknak abban, hogy a politika és vallásfelekezetiesség összezavarása oka a mai pártusáknak és küzdelmeknek katholicizmusban és protestantizmusban. „A míg a vallásfelekezetiesség létszen a jelszó a politikában, mindaddig vallási békéről szó sem lehet a keresztyén vallásfelekezetek között“. „A meddig azonban a vallás és az egyház a közéletből ki nem küszöbölhető, a míg aprióri áll az, hogy a politika lényegénél fogva adja meg az istennek, a mi az istené, a császárnak, a mi a császáré, a népek, a mi a népé, a vallásnak, a mi a vallásé s az egyháznak, a mi az egyházé, vagyis röviden az erkölcsnek s a jognak, a mi az erkölcsé s a jogé, mindaddig a határvonalak betartásával is szomorú szükség, sőt szent kötelesség marad a vallás és politika valamelyes összeegyeztetése. Természetes, hogy ez összeegyeztetés művében is a valódi keresztyén bensőségnek és békés érzületnek kell megnyilatkoznia“.

Hasonló szellemben és értelemben szólott a kérdéshez Merkle, ismert nevű würzburgi kath. tanár és egyháztörténetíró „Harnack mint irénikus“ c. tanulmányában. A Harnack által kifogásolt „politikai katholicizmus“ c. tételéhez a következőket jegyzi meg: „Nemcsak politikai katholicizmusról, hanem politikai protestantizmusról is szolhatunk, sőt utóbbi előbbinek atyja és forrása. Az ú. n. politikai katholicizmus csak azóta vált népszerűvé, mióta Poroszország harcát és győzelmét Ausztria fölött

a protestantizmus győzelmének minősítették ultramontanizmus és románizmus fölött s mióta „a protestáns császárság“ szerencsétlen jelszavával állottak elő s felekezetiesség szerint különítették el Poroszország és Ausztria lakosságát. Politikai rövidlátás volt a prot. császárság emlegetése a németnek helyére s az szülte a zavart a kath. és prot. politikában“.

De szólott a kérdéshez a nagy kath. jogtudós Savigny is ekképen: „Harnack vallásos békeprogramja minden ízében praktikus követelmény és könnyen megvalósítható. Világnézetünk javaiért való küzdelmünkben a tudományos tisztaság és tárgyilagosság szelleme vezéreljen bennünket. Óvakodjunk a szentségesnek a pillanatnyi pártpolitikai küzdelmek sarába való lerántásától s békés érintkezésünkben bölcsen kerüljük a politikai jelszavak fanatikus használatát. A türelmetlen jakobinus szellem megmetyeljezi a kath. és prot. felfogást egyaránt“.

S végül szólott a kérdéshez a prot. Paulsen is, a berlini tudományegyetem nagyhirű bölcsellettanára és ethikai írója, kinek „Politika és morál“ c. hosszabb cikksorozata a „Christl. Welt“ hasábjain annak idején nagy föl-tűnést keltett az irodalomban. Szerinte a katholicizmus és protestantizmus közeledését a vallásfelekezetek folyton emelkedő keveredése, a laikus elemnek a kath. világban való felülkerekedése s a germán népelemnek a román fölé való emelkedése fogja eredményezni. Majd így folytatja: „A katolikusok, egyházuk leghivebb fiai is, ma már nem ama néma és passzív csodához hasonlíthatók, mely vakon követi a papokat. A politikai polemika minden ellenkezése dacára a parlamentben ép úgy, mint a sajtóban oly erős hatalom fejlődött ki a kath. világban, mely nem mindenben enged még Róma szavára sem. A laikus vezetők eme hatalmával számolnia kell még az új pápai abszolutizmusnak is. S ez a kath. vezetőség még klerikálisnak sem mondható, sőt nem egy ponton szembe is tud szállani a középkori mindenható egyházi hatalom régi igényeivel“.

S közelebbről a tudományos theol. térre áttérve még csak egy emberöltővel azelőtt alig is törődtek a prot. történetírók a kath. egyháztörténeti munkálatokkal s legfeljebb egy Alzog, Möhler vagy Döllinger munkáival tettek kivételt. Egynéhány év óta azonban mindkét táborból oly tekintélyes számú és teljes figyelmet érdemlő forrásszerű monografiák és tanulmányok jelentek meg német vagy latin nyelven, a melyek a szaktudósok körében határozottan közeledést, sőt bizonyos vitás kérdésekre nézve a legmesszebbmenő megegyezést jelentenek. És pedig ezek a megegyező pontok nem alárendelt történeti problémákat, hanem főkérdéseket érintenek.

Csak nemrég jelent meg egy római kath. főpap tollából az első 3 század keresztyénségéről egy egyháztörténeti mű, a mely feltétlen elismerésünkre méltó és érdemes. Egyetlenegy fontosabb problémát nem mellőz a Janssen-féle történetírás módjára, sőt inkább lehető objektív történeti felfogással tárgyalja p. o. az egyházszervezet, a pápai egyházfőnökség, az ujszövetség, a keresztyén tan és az aszkézis keletkezésének kérdéseit az őskeresztyénségben. Kevésbé lényeges pontokat tekintve, a protestáns egyháztörténetíró is magáévá teheti e fejtegetéseket. Mi több: a szentek legendáinak bírálatához a legjobb adalékot napjainkban egy jezsuita történetíró szolgáltatta. S ilyen örvendetes találkozás a történeti személyek és események felfogásában másutt is észlelhető. Így a Savonaróláról szóló legújabb kath. történetkutatás alososság és pártatlanság tekintetében mi kívánni valót sem hagy hátra. De még a reformáció története köréből is ismerünk újabb kath. kutatásokat,

a melyek a prot. történettudósok nézeteivel találkozunk, sőt a felekezetieskedő történetírás Janssen-Majunke-féle modorát több kath. író is elítéli. Heyek, Krauss, Schell és Ehrhard példái nem egyedülállók a kath. irodalomban.

Szerintünk is a közeledés főfeltétele, hogy *kerüljük a pártpolitikát az egyházban és a tudományban!*

Eperjes.

Dr. Szlávik Mátyás.

Radikális pártalakulás. Budapesten, az ügyvédek körében új politikai párt alakítása iránt indítottak mozgalmat. Az új párt neve: radikális függetlenségi párt és programjába belevette: a szerzetesi tanítás eltűntését, az egyházi vagyon szekularizációját s „*az összes elismert felekezetek egyformán kulcs szerinti való segítségét*”. Minket e helyütt a napi politikai általános vonatkozások természetesen nem érdekelnek, — azokkal foglalkozunk sem szabad. De egyházi szempontból igenis megfigyelésre, sőt bizonyos fokig örvendetes feljegyzésre ad alkalmat az a tény, hogy a társadalom kiválóan értelmiségi jellegű csoportja az ügyvédi kar is belátja a protestantizmus hátrányos és a katolicizmus kiválóan, de nem törvényesen előnyös helyzetét e szép hazában.

BELÉLET.

A lapunk élén olvasható előfizetési felhívást e helyütt is összes olvasóink figyelmébe ajánljuk. Az „Ev. Óralló” egész évi előfizetési díja 10 kor., félévre 5 kor., mely összeg, továbbá a hátrálékos előfizetési díjak, hirdetési pénzek, valamint a „Hiv. Közlemények” előfizetési díjai *Geduly Henrik szerkesztő-kiadó címére, Nyíregyházára* küldendők.

A budapesti egyház köréből arról értesülünk, hogy a bányakerület és a budapesti Deák-téri egyház a képviselőháznak volt Sándor-utcai házáat egyházi célokra óhajtaná megvenni. A mennyiben ezúton úgy az egyházközség, mint a bányakerület jövője szempontjából igen célszerűen felhasználható és jutányosan megszerezhető, istentiszteleti célokra, lelkészlakásul s más kerületi és egyházközségi szükségletek kielégítésére is alkalmas épületet szerezhetnének, a mely már fekvésénél fogva is nagyon szerencsés elhelyezést biztosít: mi a magunk részéről igen óhajtanánk tekintenők a terv megvalósítását. Lám, a különböző nevű apácák és szerzetesek sietnek a fővárosban való térfoglalással. Vigyázzunk, hogy el ne késsünk ott, a hol alkalmas vételt végezhetünk.

Egy kérdés. Ki tudna megfelelni nekem arra, hogy az egyetemes felügyelői hivataltól mikor érkezett le az egyes egyházközségekhez alkotmányos tárgyalás végett az a leirat, a melyet válaszul gr. Apponyi Albert vallás-és közoktatásügyi miniszter intézett a két prot. egyház közös bizottságának azon memorandumára, hogy az 1848. XX. t.-cikkben megállapított viszonyosság elleni jogsérelmek orvosoltassanak, és illetőleg a két prot. egyház közös bizottságának az ezen miniszteri leiratra adott és e lapnak folyó évi 14-ik számában egész terjedelmében közölt s a nevezett bizottság által *az összes hazai protestáns egyházközségekhez hozzászólás végett leszállítani rendelt válasza?* Mert én még ezt hivatalosan nem vettem.

Egy ev. lelkész.

A pestmegyei ev. esperesség ez évi közgyűlését Budapesten, a szokott helyiségben július hó 10-én és 11-én tartja meg. A gyűlés kezdete július hó 10-én d. e. 9 óra. Ugyanaz nap délután bizottsági ülések lesznek. Másnap d. e. 8 órakor a gyámintézeti bizottság ülése, 8 $\frac{1}{2}$ órakor az esperességi gyámintézet közgyűlése, majd ezt követően folytatólagos esp. közgyűlés fog tartatni.

A meghívót Szeberényi Lajos főesperes és Beniczky Lajos esp. felügyelő bocsátották ki.

A gömőri egyházmegye papi értekezletére Terray Gyula főesperes, értekezleti elnök kibocsátotta a meghívást. A gazdag munkaprogrammal ellátott értekezlet július 4-én Gömör-Panyiton fog megtartatni. Lefolyásáról annak idején külön tudósításban óhajtunk beszámolni.

Nyilvános nyugtatás. A zombori ág. h. ev. misszió-kör templom- s paplak alapja javára újabban befolyt kegyadományokat van szerencsém elismerni és nyugtatni: bolmányi egyházközség 1 K, bürsönyi egyházközség 5 K, szenici egyházközség 3 K, antalfalvai járási tkp. 2 K, nagyajtai főszolgabíró 2474 K, pusztaföldvári egyházközség 2 K, székelyszombori előjáróság 2 K, bácsi hitelszövetkezet 2 K, Pásztor József (Pálháza) 3 K, tóprónai lelkészi hivatal 1 K, E. Merek, Eppendorf, (Hamburg 20) 100 K.

A kegyes adakozókra Isten áldását kérve, maradtam Zomborban, 1907 június 10-én, hitrokoni üdvözléssel *Lombos Alfréd* s. k. ev. missziói lelkész.

A protestáns sajtó Hajduböszörményben, a Bocskay-ünnepély alkalmával tartott sajtó-konferencián megalakítani rendelt szindikátusa lapunk szerkesztőjének elnöklése alatt f. hó 11-én Budapesten tartotta alakuló ülését, a mely minden irányban körvonalozta a feladatot és a prot. sajtó és irodalom hivatásos, Budapesten lakó munkásaiból szervezte a tisztán egyházi célok elérésére alakult szindikátus tisztikarát. — Ezzel a lapunk által fölvetett eszme a kivétel stádiumába lépett és mi reméljük, hogy a szövetkezés áldásaival már a közel jövőben találkozni fogunk.

A tiszai ág. h. ev. egyházkerület rozsnói polg. leánynevelő-intézet évről-évre vizsgálatának sorrendje az 1906/1907. tanévben. Június 19-én d. e. 8 órakor az I. osztály vizsgálata, d. u. $\frac{1}{2}$ órakor a kezdők zeneospartjának vizsgálata. 20-án d. e. 8 órakor a II. osztály vizsgálata, d. u. 2 órakor a III. osztály vizsgálata. 21-én d. e. $\frac{1}{2}$ órakor a IV. osztály vizsgálata, d. u. 2 órakor a záróünnepély, mely egyúttal a haladók zenevizsgálata is. 22-én d. e. 8 órakor a magántanulók vizsgálata.

Az igazgatóság.

A szepesi városi egyházmegye közgyűlésének meghívóját Weber Sámuel főesperes és Münnich Kálmán egyházmegyei felügyelő bocsátották ki. A közgyűlés Lőcsén, f. évi július 5-én fog megtartatni a következő beosztással: július 4-én d. e. 11 órakor számvevőszéki és iskolai bizottságok, d. u. 3 órakor gyámintézeti számvizsgáló bizottsági ülés, d. u. 5 órakor gyámintézeti istentisztelet, ezután általános egyházmegyei értekezlet. Július 5-én 8 órától egyházmegyei közgyűlés.

Autonomikus köteleességérzet. Nem szívesen, de hivatásszerűen kell szótannunk az autonomikus köteleességérzetnek azt a szomorú jelenségét, a mely a bányai egyházkerület törvényszékének immár harmadszori összehívását tette szükségessé egy és ugyanazon ügyben (a tótkomlósi perben), mert az első két hívásra a bírák kellő számban nem jelentek meg! De uraim! Bírák uraim! Hol marad a bírói eskü és az önkormányzat díszes joga, ha már a bírói testületek se tudnak fungálni és nagy számra rúgó tanukat hiába csődítenek fel, mert Önök csak hivatalt vállaltak, de a vele járó fontos jogot és köteleiséget nem gyakorolják...? Mit szólnak hozzá a tótkomlósi hívek, ha majd a törvényszék immár kénytelen lesz hozzájuk lemenni és ha majd ők szemtől-szembe fognak állani a köteleességeiket lazán teljesítő bíráikkal? Ki lesz ott a bíró? A törvényszék vagy az egyház közönsége?

Magyar evangélikus egyházjog. Írta dr. Mikler Károly, az eperjesi evang. egyházkerületi kollégium jogakadémiájának dékánja, az egyházjog és jogtörténet tanára, tiszai egyházkerületi vil. jegyző. Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata. 1907. Ára 15 korona. *Megrendelhető a szerzőnél.* Zsinati törvényeink hatályba lépte, valamint az egyházpolitikai s egyéb, egyházunkat érintő országos törvények, az egyházi szabályrendeletek megalkotása óta ilyen mű nem jelent meg s tekintve, hogy a lelkészeket, egyházfelügyelőket, egyéb egyházi tisztviselőket s a hittanhallgatókat a legrészletesebb egyházi közigazgatási és egyházunkra vonatkozó államjogi kérdésekben tájékoztatja, beszerzését jó lélekkel ajánljuk. Az egész mű egy kötetben 771 lapra terjed. Megrendelhető az összeg előzetes beküldése mellett vagy utánvételre.

25—33

IRODALOM.

Könyvismertetés.

„Glaubensknochen“. Ezt a címet viseli Ebner Gusztáv pozsonyi lelkésznek imént megjelent könyvecskéje. A 72 lapra terjedő mű tartalma 42 vallásos költemény és egy vallás-erköletes tárgyú elbeszélés. A szerző „egyszerű, szerény bimbóknak“ mondja őket, melyeket „kis csokorba fűzve az olvasónak följajánl“. S igaza van. Egyikük sem törekszik halhatatlanságra; egyikük sem vetekszik a szellemóriások örökéletű alkotásaival, azonban mind-e egyikükben van valami, a mi kedvessé teszi s ez a szerzőnek erős hite, az egyszerű gondolatokból kisugárzó mély vallásos meggyőződése. Lehetetlen a könyvecskét végig olvasnunk a nélkül, hogy eszünkbe ne jutna az Istennek nagy szeretete s ebből folyólag a mi kötelességünk a Mindenhatóval szemben. S lehetetlen azzal a szándékkal félretennünk, miután már végig olvastuk, hogy többé nem vesszük kezünkbe. S ez az, a mi igazi értéket kölcsönöz neki.

A mű a szerzőnél kapható. Ára 1 korona. Megszerzését és a hívek közti terjesztését melegen ajánlom minden német nyelvű gyülekezet lelkészének.

—nf—

Pályázatok.

Káplánt keres sürgősen alulírott.

Fizetés 40 korona havonként, teljes ellátás mosáson kívül és a begyűlendő stola-jövedelem egyharmada, a mi körülbelül 150 korona.

Teendők: a lelkész helyettesítése és vallástanítás hetenként 4 órában.

Az istentisztelet nyelve német.

Az állás azonnal elfoglalható.

Mramorák, (Temes megye) 1907. június 10.

Scultéty Sándor,
ág. h. evang. lelkész.

Használt orgona eladó. Az *ujpázuai* egyház régi orgonáját jutányos áron szándékozik egy szegényebb egyháznak eladni. Bővebbet az ev. lelkézi hivatalnál.

Evangélikus leányotthon Teschenben (Osztrák Szilézia), oly evang. leányok számára, a kik valamely Teschen városi iskolát látogatnak és magukat a zenében,

nyelvek ismeretében, háztartási ismeretekben stb. különösen is kiképeztetni óhajtják.]

Saját modern intézeti ház, gyönyörű fekvéssel, kerttel, játszótérrel. Gondos ellátást és nevelést biztosítanak az alkalmazott evangélikus nővérek és vizsgázott tanítónők.

Ellátási díj havonként 40 korona. Közelebbit a prospektusból. Kérdezősködések, felvétel iránti kérelmek intézendők az itteni Gusztáv Adolf-nőegylet vezetőségéhez vagy a leányotthon igazgatónőjéhez, *Kukutsch Anna* nővérhez, „Teschen, Rudolfsplatz“ cím alatt.

ORGONA-GYÁR villamos gépekkel berendezve.

BUDAPEST, VII., Garai-utca 48. RIEGER OTTÓ

cs. és kir. udv. szállítók

a Szent-Sír lovagja és a Ferenc József-rend tulajdonosa.

Legolcsóbb árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomás, csőrendszer szerint (pneumatikai) tartós és nemes hangú orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékeltébb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarbantartást mérsékelt árban elvállal.

Terveztek és rajzok

A párisi és bécsi világkiállításán stb. helyről kiültetve. 30 évi fennállása óta 980 új orgonákat szállított.

Bérmertve díjtalanul.

Az 1902. évi verségi ipar és gazdasági kiállításán és az 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításán a nagy díszoklevéllel kitüntetve.

Wegenstein Lipót és fia

Első délmagyarországi orgona-építő műintézet (villamos üzemre berendezve)

TEMESVÁROTT

Szállít kítűnő legújabb rendszer szerint készített

pneumatikus orgonákat

bármily nagyságban a legolcsóbb árak mellett.

Javítások, átalakítások és hangolások átvétnek olcsón és kítűnő szakértelemmel eszközöltetnek. Bővebb felvilágosítással és költségvetéssel szívesen szolgálnak.

Az 1896. évi kiállításán a nagy millenniumi éremmel kitüntetve. 20—26

Ujonnan megnyitott könyvkereskedésünket

ajánljuk a művelt magyar protestáns közönség becses figyelmébe. A Luther-Társaság kiadványain kívül szállítunk minden hazai és külföldi munkát, a legpontosabb kiszolgálást biztosítva.

Tisztelettel

a Luther-Társaság ev. könyvkereskedése

Budapest, VIII., Üllői-út 24.

Bejárás a Szentkirályi-utcából.